

Ὁ κίνδυνος τῆς αὐτοκτονίας στούς νέους

Ποιμαντικές δυνατότητες
γιά τήν καταπολέμησή του

ΤΟΥ ΕΡΒΙΝ ΠΙΝΚΕΛΑ

I. Τὸ προαυτοκτονικό σύνδρομο

Γνωρίζουμε σήμερα, πὼς ὁ ἄνθρωπος ποὺ διατρέχει τὸν κίνδυνο νὰ αὐτοκτονήσει, βρίσκεται σὲ μιὰ τυπικὴ κατάσταση, μιὰ κατάσταση ποὺ τὴν ἔχω περιγράψει ὡς «προαυτοκτονικό σύνδρομο», ἐπειδὴ ἀκριβῶς προηγείται τῆς αὐτοκτονίας. Δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι κανεὶς ειδικὸς γιὰ νὰ διακρίνει αὐτὴ τὴν νοσηρὴ ψυχικὴ κατάσταση. Τρία σημεῖα συνιστοῦν τὸ προαυτοχειριακὸ σύνδρομο: 1) ἡ περιστολή τοῦ ἐγώ, 2) ἰδέες ἐπιθετικῆς ποῦ ἀναστέλλονται καὶ γίνονται αὐτοκαταστρεπτικῆς, 3) φαντασιώσεις γύρω ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία.

1. ΠΕΡΙΣΤΟΛΗ (ΤΟΥ ΕΓΩ).

α) Π ε ρ ι σ τ α τ ι κ ῆ π ε ρ ι σ τ ο λ ῆ.

Στὴν περίπτωση τῆς περιστατικῆς περιστολῆς ἔχει κανεὶς τὸ αἶσθημα ὅτι περιστοιχίζεται ἀπὸ τρομερὰ πιεστικῆς συνθήκες, μπροστὰ στὶς ὁποῖες στέκεται ἀδύναμος: νοιώθει τότε κνημένος, σὰν παράλυτος, βλέπει ἀπελπιστικὴ τὴν κατάστασή του, ἔχει τὴν αἴσθηση ὅτι τὸν πιέζουν μέσα σ' ἓνα σωλήνα, σ' ἓνα χῶρο ποὺ στενεύει ὅλο καὶ περισσότερο καὶ ποὺ φαίνεται νὰ μὴν ἀφή-

νει ἄλλη διέξοδο παρὰ τὴν φυγὴ πρὸς τὸν θάνατο. Μιὰ τέτοια περιστατικὴ περιστολή μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ μὲ πολλοὺς τρόπους. Μπορεῖ κανεὶς ξαφνικά, εἴτε τυχαῖα εἴτε κάτω ἀπὸ τραγικῆς συνθήκες, νὰ βρεθεῖ ἀντιμέτωπος μ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, νὰ εἶναι ὁ πᾶνθηρας ποὺ ἀναφέρει ὁ ποιητὴς Ρίλκε, ὁ ὁποῖος κάποια νύκτα βρίσκεται ξαφνικά κλειδωμένος στὴν κλούβα («τοῦ φαίνεται: σὰν νᾶναι χίλια κάγκελα, καὶ πίσω ἀπὸ τὰ χίλια κάγκελα νὰ μὴν ὑπάρχει κόσμος»). Μπορεῖ ὅμως καὶ μόνος του νὰ ἔχει κάποιος προετοιμάσει ἑαυτὸν τὴν ζωὴ του, νὰ μπεῖ μέσα στὴν κλούβα αὐτὴ μὲ τὰ χίλια κάγκελα, νὰ ὀδηγηθεῖ ὁ ἴδιος μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο, νὰ προξενήσει: στὸν ἑαυτὸ του ζημίαν, νὰ παραμορφώσει τὴν ὁμορφίαν τῆς ζωῆς, νὰ φέρει τὴν αὐτοκαταστροφὴ (κυρίως στὶς νευρωτικῆς καταστάσεις). Τέλος, μπορεῖ ἡ λόγῳ περιστάσεων περιστολή νὰ εἶναι ἀπλὴ φαντασία: νὰ ὑπάρχουν δηλαδὴ συνθήκες ζωῆς ἀντικειμενικά καλῆς, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἔχει κανεὶς τὸ ὑποκειμενικὸ αἶσθημα ὅτι τὸ τραῖνο ἐκτροχιάσθηκε ἀνεπανόρθωτα. Ἔνα ἀπὸ τὰ πολλὰ παραδείγματα, ποὺ ἀφοροῦν στὴν τελευταία παραλλαγὴ τῆς περιπτώσεως, εἶναι: ὅτι περισσότεροι ἄνθρωποι αὐτοκτονοῦν ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἀπλῆς φαντασίας ὅτι ἔχουν καρκίνο, ἀπ' ὅσους καταφεύγουν στὴν ἴδια πράξη ἐπειδὴ πράγματι εἶναι καρκινοπαθεῖς.

β) Δ υ ν α μ ι κ ῆ π ε ρ ι σ τ ο λ ῆ.

Κανονικὰ ἡ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τέτοια, ὥστε κάθε δύναμη ἐντὸς του νὰ παράγει μιὰ ἀντίθετη δύναμη, ἡ ὁποία συντελεῖ στὴν ἐξισορρόπηση. Στὴν κατάσταση τῆς δυναμικῆς περιστολῆς ἡ ἰσορροπία αὐτὴ ἔχει χαθεῖ, ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσεται πρὸς μιὰ κατεῦθυνση

και οι αντίρροπες δυνάμεις δεν λειτουργούν. Για τον λόγο τούτο, της έλλείψεως αντιδράσεως, ή μία τάση — όπως κατάθλιψη, αγωνία, απόγνωση, πανικός — γίνεται έλο και ισχυρότερη, ώσπου να φθάσει σε μια τρομερή δύναμη: αυτή ή δύναμη είναι τελικά εκείνη που αποκόπτει τον άνθρωπο απ' την ζωή, κι είναι τόσο μεγάλη και πειστική, όσο ή προωστική δύναμη ενός πυραύλου, ή οποία συνελεί στην εκτίναξη του θαλαμίσκου έξω από την βαρύτητα της γής. Γι' αυτό ως μὴν χρησιμοποιεί κανείς πιά την λέξη ελεύθερος (ήθελημένος) θάνατος! 'Ο αυτόχειρας δεν πεθαίνει οικειοθελώς, αλλά παρά τή θέλησή του. Κάποτε ρώτησα έναν ασθενή μετά από μια απόπειρα αυτοκτονίας, γιατί λοιπόν ήθελε να πεθάνει; κι αυτός μου απάντησε, «όποιος τό θέλει ήδη στο νοῦ του, είναι υποχρεωμένος να τό κάνει, αισθάνεται ότι: εξαναγκάζεται στην πράξη αυτή». 'Η ένόρμηση που βρίσκεται πίσω από την πράξη της αυτοχειρίας δεν είναι: στή φύση της λογική; ή λογική δεν πείθει τον άνθρωπο να θέσει σε κίνηση τέτοιες ανήκουστες δυνάμεις, κι ως φαντάζεται ο ένδιαφερόμενος πώς είναι λογικό έν. 'Η πίεση προς αυτοκτονία προέρχεται πολύ περισσότερο από συγκινήσεις, οι οποίες αναπτύσσουν μια ακατανίκητη δύναμη. Μ' αυτή την ευκαιρία, δυο λόγια μόνο για τή σχέση μεταξύ περιστατικής και δυναμικής περιστολής: "Όσο πιο διαταραγμένη είναι ή προσωπικότητα, τόσο ευκολώτερα θα τείνει προς δυναμική περιστολή, τόσο περισσότερο μειωμένη θα βρίσκεται ή ανθεκτική ικανότητά της. Έτσι ο κίνδυνος είναι μεγαλύτερος στα πρόσωπα, των οποίων ή περιστατική περιστολή προκαλείται από τους ίδιους ή είναι απλή φαντασία (και τά δύο αυτά είναι ένδεικτικά μιας ψυχικής διαταραχής της προσωπικότητας).

γ) Περιστολή των διασωπικών σχέσεων.

'Ο έπιρρητής στην αυτοκτονία είναι ένας βαθύτατα απομονωμένος, μοναχικός άνθρωπος. Τή μόνωση την ζει κανείς όχι μόνο όταν δεν έχει πιά κανένα (όπως στην περίπτωση πολλών ήλικιωμένων): μπορεί να είναι τό ίδιο τέλεια απομονωμένος όταν οι πολλές σχέσεις, τις οποίες φαινομενικά έχει ολόγυρά του, στην πραγματικότητα δεν έχουν καμιά αξία. Κριτήρια για τή ύπαρξη πραγματικού συνδέσμου είναι ή προθυμία να ένδιαφερθείς για τον άλλο, να συμμετάσχεις στην τύχη του, να έχεις χρόνο να του διαθέσεις, να μιλήσεις μαζί του, να τον βοηθήσεις στην πράξη. "Όλα τά άλλα δεν είναι παρά μια απλή συνύπαρξη, χωρίς τό αποφασιστικό αίσθημα να αισθάνεσαι υπεύθυνος για τον άλλο.

δ) 'Η περιστολή του κόσμου των αξιών.

'Η δίωση των αξιών έχει διαταραχθεί στον άνθρωπο που παρουσιάζει προδιάθεση για αυτοκτονία. Βιούμε την ύπαρξή μας στο μέτρο που βάζουμε μέσα σ' αυτήν αξίες, στο μέτρο που έχουμε σχέσεις προς τις αξίες αυτές, και που βαινουμε προς την πραγμάτωση αυτών των αξιών. Στο προστάδιο της αυτοχειρίας εμφανίζεται μια «υποτομία των αξιών». Θα λέγαμε: τό σημαντικό χάνει σιγά-σιγά την βαρύτητά του, έλο και περισσότεροι τομείς ζωής απομακρύνονται από τον δικό μας χώρο, παύουν να είναι έφικτοι, «ένδιαφέροντες», στο τέλος όλα γίνονται «βαρετά». Συχνά δεν απομένει με τον καιρό παρά ένας, μοναδικός χώρος: κι όταν γκρεμισθεί κι αυτός, τότε βρίσκεται κανείς στο κενό! Τό αίσθημα της προσωπικής

αξίας είναι: για κάθε άνθρωπο απαραίτητος όρος ζωής. "Αν κανείς αισθανθεί τον έαυτό του, ή και άλλους, χωρίς αξία, τότε χάνει και την θετική σχέση προς την ζωή. "Έλλειψη αισθήματος προσωπικής αξίας και έλλειψής πραγμάτωση αξιών άλλοιλοπροσδιορίζονται συχνά και άλλοιλοτονώνονται για να δώσουν τον τύπο ενός τραγικού, δαίμονικού κύκλου. Τυπικό παράδειγμα είναι ή φράση μιās νέας: «Κι αν είμαι 18 χρονών ή κι αν ήμουν δεγδόντα, θα είχε την ίδια αξία για μένα, δηλαδή τίποτα!». Είναι πολύ επικίνδυνο επίσης να φαντάζεσαι αξίες, που είναι ξένες προς τις αξίες της ολότητας (της κοινωνίας): επειδή με τον τρόπο αυτό φθάνει κανείς αυτόματα στη μόνωση, στην θέση έκλειψη του «απόμερου», αυτού που βρίσκεται «απ' έξω», σε μιὰ κατάσταση που τόσο πολύ προδιαθέτει προς την αυτοκτονία.

2. ΙΔΕΕΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.

Στο προστάδιο της αυτοχειρίας ο άνθρωπος είναι μιὰ προσωπικότητα που έχει αναπτύξει μέσα της, συνήθως ύστερα από μακροχρόνια καταπίεση, τεράστια δυναμικά επιθετικότητα. Βρίσκεται λοιπόν κάτω από μιὰ αφόρητη πίεση αισθημάτων πικρίας και μίσους, χωρίς να είναι σε θέση να αντιδράσει έξωτερικεύοντάς τα. Για τους πιό ποικίλους λόγους, δεν έχει κατορθώσει να παροχετεύσει τα αισθήματα αυτά: είτε επειδή μένουν άγνωστα σ' αυτόν είτε επειδή ο ανερχόμενος πολιτισμός προωθεί την ήμερότητα των ήθων. Στον άνθρωπο λοιπόν που βρίσκεται σε μιὰ τέτοια κατάσταση δεν απομένει άλλη διέξοδος παρά να στρέψει τις τάσεις επιθετικότητας έναντιόν του ίδιου του έαυτού του. Ο Φρόντ είχε δίκιο όταν υπεστήριξε ότι μ' αυτόν τον τρόπο κάθε αυτοκτονία είναι κατά θάθος ένας παρεμποδισμένος φόβος και ότι

μαζί με το ίδιο το πρόσωπο πλήττονται και οι πιό κοντινοί συγγενείς (ό "Αντλερ το όνόμασε «ή εκδίκηση» του αυτόχειρα). Κατά τη διαδικασία της μεταστροφής της επιθετικότητας πάνω στο ίδιο το έγω, συναντούμε συχνά την προσπάθεια να στραφεί ή αυτοεπίθεση έναντιόν μερών του σώματος, που χρησιμεύουν τότε ως υποκατάστατα του όλου προσώπου (ψυχοσωματικές ασθένειες, ατυχήματα, αλκοολισμός, πάθος): όταν οι μηχανισμοί αυτοί για την συγκράτηση της έκφρασεως της έσωτερικής διαπάλης δεν λειτουργήσουν, την τάση αυτοκαταστροφής θ' ακολουθήσει: ο αυτοφαρισμός.

3. ΦΑΝΤΑΣΙΩΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ.

Ο αυτόχειρας είναι ένας άνθρωπος ο οποίος όλο και λιγότερο προσανατολίζεται μέσα στην πραγματικότητα κι ο οποίος συγχρόνως δεν είναι σε θέση να συμβιβασθεί μ' αυτήν: ακόμα περισσότερο, αισθάνεται τη διάθεση να ξεφύγει: με την φαντασία του σ' ένα κόσμο ονειροπολήματος. Έτσι δημιουργείται, σαν απάντηση στο αδάστακτο των συνθηκών της ζωής, αρχικά ή παράσταση ότι είναι κανείς νεκρός, αργότερα ή επιθυμία να δώσει στον έαυτό του τον θάνατο και τελικά — αυτό είναι το πιό επικίνδυνο στάδιο — ή έντονη απασχόληση της σκέψεως με το έρώτημα, με τί τρόπο θα μπορούσε κανείς να αυτοκτονήσει. Όσο περισσότερο οδεύει κανείς στον κόσμο αυτό της φαντασίας, τόσο πιό αφόρητη γίνεται — με την ένγεια της αντιθέσεως — ή πραγματικότητα. Στο τέλος, οι αρχικά κατά παραγγελίαν φαντασιώσεις γίνονται αυτοδύναμες και σύρουν το θύμα προς την πραγμάτωση της αυτοκτονίας. Αυτή ή (προοδευτι-

κῆ) κυριάρχηση τοῦ θανάτου πάνω σ' ἓνα ζωντανό ἄνθρωπο, χωρίς καν νὰ ὑπάρχει σωματική ἀσθένεια, εἶναι ἓνα ἀνησυχητικό φαινόμενο. Τόσο ἀνησυχητικό, ὅσο καί τὸ γεγονός ὅτι οἱ συνάνθρωποι κάνουν τὸ πᾶν γιὰ νὰ μὴ παραδεχθοῦν αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη ἐξέλιξη.

II. Οἱ ιδιοτυπίες ποὺ παρουσιάζει τὸ προαυτοκτονικό σύνδρομο στοὺς νέους

Εἶναι φανερό ὅτι τὸ προαυτοκτονικό σύνδρομο ἀποτελεῖ τὸν κοινὸ παρονομαστὴ τῆς ὁποιασδήποτε διαθέσεως αὐτοκτονίας. Ἐξάλλου ὅμως ἀπὸ περίπτωσι περὶ περίπτωση καὶ ἀπὸ ομάδα σὲ ομάδα ἐμφανίζονται στοὺς μελλοντικούς αὐτόχειρες εἰδικές ἀποχρώσεις τοῦ προαυτοχειριακοῦ συνδρόμου. Ἔνας παράγων, ἀπ' τὸν ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ ἐκάστοτε ἀπόχρωση, παραμένει ἡ ἡλικία.

1. ΑΙΤΙΑ: ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΗ ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

Στοὺς νέους τὸ προαυτοκτονικό σύνδρομο ἀνάγεται, στὴν συντριπτικὴ πλειονότητα ὄλων σχεδὸν τῶν περιπτώσεων, σὲ μιὰ ἀποτυχημένη ψυχικὴ ἀνάπτυξη, ποὺ ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στὴν παιδικὴ ἡλικία. Θὰ πρέπει ἴσως νὰ θέσει κανεὶς τὴν ἐξῆς ἀναλογία: "Ὅσο θαρύτερη εἶναι ἡ θλάθῃ στὴν ἡλικία αὐτὴ, τόσο περισσότερο περιορισμένη εἶναι ἡ ἐκάνοτητα γιὰ τὴ ζωὴ καί, κατὰ συνέπεια, τόσο νωρίτερα φθάνει ἡ ὥρα τῆς αὐτοκτονίας. Σ' αὐτὴ τὴν συνάρτησι μᾶς ἔρχονται στὸ νοῦ οἱ σημαντικότεροι σταθμοὶ τῆς παιδικῆς ἀναπτύξεως καὶ μάλιστα λαμβάνοντας ὑπόψη τὰ τρία ἐκείνα ἀντίθετα ζεύγη, τὰ ὁποῖα ὕστερα ἀπὸ ἔρευνα ὁ Ἔρικσον καθόρισε ὡς ἀποφασιστικά γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία:

α) Βασικὴ ἐμπιστοσύνη — βασικὴ δυσπιστία.

Ἔχει μεγάλη σημασία τὸ νὰ μάθει τὸ παιδί νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν κόσμον. Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, μὲ τὴν ὁποῖα ἔρχεται στὸν κόσμον τὸ παιδί, χρειάζεται: θαλπωρὴ, δὲν πρέπει ν' ἀποπνιγεῖ. Ἡ δευτέρη ἐκδοχὴ θὰ προκύψει παντοῦ, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει συναισθηματικὴ ἀνταπόκρισις, ἐκεῖ ὅπου ἀφόρητες οἰκογενειακὲς συγκρούσεις ἐνεργοῦν ἐπιζήμια, ἀλλ' ἐπίσης ἐκεῖ ὅπου ἀσκειται ὑπερβολικὰ πειστικὴ ἐξουσία καὶ ὁρᾶ ἀφύσικη ἀγάπη, συγκεκριμένα αὐτὴ τὴν ὁποῖα χαρακτηρίζουμε ὡς κατακτητικὴ (μὲ τὴν ἔννοια τῆς κατοχῆς). Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀγάπης αὐτῆς δὲν δέχεται τὸ παιδί ὡς ἓνα καυούργιον ἄνθρωπο, ἀλλὰ μόνον ὡς μιὰ προέκτασι τῆς δικῆς του ὑπάρξεως, ποὺ τὴν χρησιμοποιεῖ ὡς ἀντικείμενον καὶ ποὺ μέσῳ αὐτῆς ἀσκεῖ ἐπίδρασι, ὥστε νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἴδια του τὴν συναισθηματικὴ ἰσορροπία, ἡ ὁποῖα εἶχε χαθεῖ στὶς σχέσεις ἀνδρα - γυναικας μέσα στὴν οἰκογένεια. Ὅπου ὑπάρχει βασικὴ δυσπιστία, ἐκεῖ ἡ δύναμις τῆς ζωῆς παρουσιάζεται ἀσθενικὴ καὶ δημιουργεῖται ὁ κίνδυνος νὰ μὴν ἐπιτευχθεῖ ὑγιὲς ἀνάπτυξι.

β) Αὐτονομία — ντροπὴ καὶ ἀμφιβολία.

Τὸ κρίσιμον σημεῖον ἐδῶ εἶναι ἡ διαμόρφωσι τῆς συνειδήσεως: πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ μπορεῖ νὰ προχωρήσει στὴν περαιτέρω ἀνάπτυξι τῆς συνειδήσεώς του καὶ νὰ μὴν ἀποπνίξει ὅτι ἔχει ἀποκτηθεῖ μὲ δάσι τὴν ἀγωγὴν, ἀλλὰ νὰ μπορεῖ νὰ φθάσει, μὲ μιὰ ἐλεύθερη ἀνάλυσι, σ' αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε προσωπικὴ συνειδήσι. Ἐσωτερικὴ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς τὴν ὑπαρξὴ ἀνε-

ξάρτητης συνειδήσεως. Κι ἡ προϋπόθεση εἶναι: νὰ μὴν βασανίζεται κανεὶς ἀπὸ τὴν γτροπή καὶ τὴν ἀμφιβολία σὲ κάθε του βῆμα, ἀλλὰ νὰ ἀναπτύξει ἐτοιμότητα στὸ νὰ ἀναλαμβάνει προσωπικὴ εὐθύνη. Ἐὰν αὐτὴ ἡ διαδικασία, στὴν ὁποία συμμετέχουν κατὰ μεγάλο μέρος γονεῖς καὶ δάσκαλοι, ἀποτύχει, οἱ συνέπειες θὰ εἶναι περιστολή τοῦ ἐγώ, ἀνασφάλεια, αἰσθημα ἐνοχῆς καὶ ὅπου ὑπάρχει: αἰσθημα ἐνοχῆς, ὑπάρχει ἐπίσης ἐπιθυμία ἐπιβολῆς τιμωρίας, ὅπου ἐπιθυμία ἐπιβολῆς τιμωρίας, ἐκεῖ καὶ τάση αὐτοθασσανισμοῦ, αὐτοτραυματισμοῦ, αὐτοκαταστροφῆς, ἐνστικτο θανάτου. Ἐναντιβόλα πρέπει: ἡ αὐτοχειρία νὰ ἐρμηνευθεῖ ὡς ἡ θαρύτερη μορφή τῆς αὐτοτιμωρίας. Βεβαίως ὀφείλουμε νὰ διακρίνουμε ἀνάμεσα στὴν πραγματικὴ ἐνοχὴ καὶ τὴν ἀρρωστημένη ἐνοχὴ ἢ ἐπιθυμία τιμωρίας εἶναι ὁμοῦ κοινὴ καὶ στὶς δύο περιπτώσεις.

γ) Π ρ ω τ ο β ο υ λ ί α — ἀ ν α σ τ ο λ ῆ.

Ἡ ἀγωγή ὀφείλει κυρίως νὰ προσδλέπει σὲ τοῦτο: νὰ ἐνθαρρύνει τὸν ἄνθρωπο ὥστε νὰ τολμᾷ νὰ προχωρεῖ μὲ δικὰ του βήματα, νὰ ἀσκει τὶς δικές του δυνάμεις, ἀκόμα νὰ δέχεται τὶς ἀποτυχίες καὶ γιὰ πείσμα τοὺς νὰ ξαναρχίζει τὴν κατάκτηση τοῦ κόσμου. Κίνδυνο ἀπειναντίας διατρέχει: τὸ ἀποθαρρημένο παιδί: τὸ ἄνοιγμα πρὸς τὸν κόσμον, ἢ γεμάτη ἀπόκλυση διείσδυση στὸν χῶρον τῆς ζωῆς πηγαίνουν χαμένα γι' αὐτό: τίποτα δὲν τολμᾷ, ἔχει ἀναστολές, ἀποτραβιέται, ἐπανέρχεται διαρκῶς στὰ ἴδια ἀρνητικὰ βιώματα, κινεῖται σὰν μέσα σὲ ἕνα κύκλο, κάνει βιώμα του τὴν ἠττοπάθεια (ἢ συνεχῆς ἐπανάληψη ἐνὸς βιώματος εἶναι ἕνα φοβερὰ θασσανιστικὸ καὶ καταπιεστικὸ συμβάν). Πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο γινόταν μέχρι σήμερα, ὀφείλουμε νὰ προσέξουμε τὴν

τυχὸν αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποτυχιῶν κατὰ τὴν περίοδο τῆς παιδικῆς ἢ τῆς νεανικῆς ἀναπτύξεως. Δὲν θὰ ἔπρεπε γιὰ κανένα λόγο νὰ βλέπουμε αὐτὲς τὶς ἀποτυχίες μὲ πνεῦμα ἐπικρίσεως ἢ περιφρονήσεως, ἀλλὰ νὰ διερωτώμεθα μήπως στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχουμε τὰ πρῶτα διστακτικὰ βήματα μιᾶς νευρωτικῆς ἀναπτύξεως μὲ στοιχεῖα αὐτοκαταστροφῆς: ἀπὸ ἕνα τέτοιο γεγονός τελικὰ δὲν λείπει οὔτε ἡ παλινοδρόμηση, ἢ ἐπιστροφή πρὸς τὸ νηπιῶδες καὶ τὸ παιδαριῶδες, ἢ ἐλπίδα νὰ βρεθεῖ ἐκεῖ ἀσφάλεια καὶ σιγουριά. Ὁ νηπιασμὸς αὐτὸς συνδέεται πάντοτε μὲ παθητικότητα καὶ πλήρη ἐξάρτηση: δύο παράγοντες ποὺ αὐξάνουν τὸ τραπὸ καὶ τὴν ἐνδοτικότητα τοῦ ἀτόμου ὡς τὸν ἀκρότατο βαθμὸ, ποὺ βρίσκει τελικὰ τὴν ἐκφρασὴ του στὴν πράξη τῆς αὐτοκτονίας.

2. ΤΑΣΗ ΓΙΑ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΜΑ ΠΑΝΙΚΟΥ.

Ἐξ αἰτίας τῆς ὀρμῆς τῶν αἰσθημάτων τοὺς οἱ νέοι τείνουν σαφῶς στὴν ἀνάπτυξη κρίσεων καὶ στὸ αἰσθημα πανικοῦ. Ἐτσι λοιπόν, χωρὶς κριτικὴ ἐπεξεργασία, μιὰ κατάσταση θεωρεῖται ἀπελπιστικὴ καὶ ἀδιέξοδη, ὁ «πάσχω» νέος αἰσθάνεται: ὅτι δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ περιμένει, θὰ πρέπει ἀμέσως κάτι νὰ συμβεῖ γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀβάστακτη πίεση καὶ ἀρκετὰ συχνὰ αὐτὸ εἶναι τὸ βῆμα πρὸς τὸν θάνατο.

Ὁ Μένιγκερ στὴν συνάρτηση αὐτὴ ἔχει μιλήσει περὶ «θασσίου ψυχολογικοῦ σφάλματος», γιὰ λαθασμένες δηλαδή ἐρμηνεῖες μιᾶς καταστάσεως, καὶ ἔχει ἀναφέρει σὰν κλασικὸ παράδειγμα τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Ρωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιέττας. Πραγματικά, δὲν εἶναι σύμπτωση ὅτι πῆρε εἰδικὰ γιὰ παράδειγμα τὸ νεαρὸ

έρωτευμένο ζευγάρι. Διότι αναμφίβολα οι νέοι είναι ιδιαίτερα έπιρρεπείς σε τέτοιου είδους λανθασμένες εκτιμήσεις. Οι αυτοκτονίες που προκύπτουν είναι όχι μόνο ιδιαίτερα τραγικές γιατί πλήττουν νέους ανθρώπους, αλλά και για τον εξίσου σοβαρό λόγο, ότι δηλαδή αν κάποιος στις λίγες κρίσιμες αυτές ώρες είχε βοηθήσει τους δύο νέους στο να αποτραπεί αυτό το είδος ή αντιμετώπιση, θα είχαν δίχως άλλο μπορέσει να προχωρήσουν σε μία άλλη, πολύ θετικότερη εκτίμηση της καταστάσεως.

3. ΤΕΛΕΙΩΣ ΠΑΡΕΞΗΓΗΜΕΝΟΙ.

Ειδικά στους νέους το αίσθημα ότι δεν σε καταλαβαίνουν οι άλλοι παίζει αποφασιστικό ρόλο. Δεν υπάρχει σχεδόν περίπτωση αυτοκτονίας με ήρωα ένα νέο, χωρίς αυτός να έχει αποκτήσει το αίσθημα, ότι δεν τον έχουν καθόλου κατανοήσει. Γι' αυτό ή ύπαρξη μιας σχέσεως εμπιστοσύνης αποτελεί εδώ ένα αποφασιστικό παράγοντα, ο οποίος στην κρίσιμη στιγμή θα μπορούσε ίσως να γίνει ένας φραγμός, από την άποψη της παρεμποδίσεως της αυτοχειρίας. Στην Σαίξπηρ θρίσκουμε τη φράση: «Ο καλός πατέρας είν' αυτός που γνωρίζει καλά το ίδιο του το παιδί». Ποιός γνωρίζει σήμερα το παιδί του; Τι ξέρουμε εμείς για ό,τι συμβαίνει στους νέους, τί μέσα παρέχουμε στα παιδιά, ώστε να μπορέσουν να τὰ βγάλουν πέρα με τις συναισθηματικές τους συγκρούσεις, που την δόνησή τους τόσο έντονα αισθάνονται;

4. ΑΙΣΘΗΜΑ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΕΩΣ.

Στο προαυτοχειριακό σύνδρομο των νέων συγκαταλαμβάνεται ένα ιδιαίτερο αίσθημα απογοητεύσεως. Ύστερα απ' όλες τις προσπάθειες εξιδανικεύσεως γονέων, προτύ-

πων, αντικειμένων ταυτίσεως και μετά τη διαπίστωση ότι κανείς δεν ανταποκρίνεται στα όνειρά του, ο νέος πέφτει στο αντίθετο άκρο: να νοιώθει απογοητευμένος απ' όλα και απ' τον καθένα, να μη ζητά κατεύθυνση παρά μόνο από τον εαυτό του, να μην έχει πουθενά κάποιο στήριγμα. Σαν συνέπεια όμως της αποθαρρύνσεως και της έλλείψεως αυτοπεποιθήσεως, που είναι χαρακτηριστικά της νευρωσικής εξελίξεως αυτού του είδους, δεν μπορεί ούτε στον εαυτό του τον ίδιο να βασισθεί και έτσι αισθάνεται ξαφνικά μόνος, «εναγώνια μόνος» ένα αίσθημα αποστροφής τον βασανίζει και, τελικά, τον νικά.

5. ΠΛΗΘΗ ΚΑΙ ΑΗΔΙΑ.

Με αυξανόμενο ρυθμό επικρατεί, στα πλαίσια του προαυτοχειριακού συνδρόμου των νέων, και το αίσθημα της «ανίας». Στην πορεία προς μία μονομερή υλιστική αντίληψη της υπάρξεως, στην πορεία μιας έλλιπούς πραγματώσεως πνευματικών - ψυχικών αξιών φθάνει ο νέος, βήμα προς βήμα, σ' ένα υπερχορεσμό και σαν αποτέλεσμα του, δεν υπάρχει στο τέλος τίποτα που να είναι αρκετά ενδιαφέρον, τίποτα που να παρορμά, να δίνει φτερά, που να ξυπνά το πνεύμα της ζωής. Στη θέση της περιεργείας εκείνης, που αποτελεί άκρογωνιαίο λίθο για το χτίσιμο του μέλλοντός μας, κυριαρχεί ή αδιαφορία, κι άχόμια ή ανία και το αίσθημα της αποστροφής, αίσθημα που τελικά καταλήγει στην αποστροφή της ίδιας της ζωής.

III. Η συμβολή των ποιμένων

Χωρίς αμφιβολία ο πνευματικός ποιμήν είναι σε θέση να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια για τη λύση του

αυτοκτονικού συνδρόμου στους νέους. Αυτό που γενικά υποστηρίζεται, ότι ούτε η έρευνα γύρω από την αυτοχειρία ούτε η πρόληψη της τελευταίας είναι δυνατή αν δεν ληφθούν υπόψη το ανθρωπολογικό, κοινωνιολογικό και θεολογικό πλαίσιο, αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην περίπτωση των νέων. Έδώ θα ήταν εύχης έργο, στην καθιερωμένη πια διεπιστημονική ομάδα εργασίας με σκοπό την πρόληψη της αυτοκτονίας, να έχει οπωσδήποτε τη θέση του και ο κληρικός. Πραγματικά, πρέπει να ασχοληθεί με το έλο πρόβλημα και να τοποθετηθεί όρθα μπροστά στους νέους που είναι στο προστάδιο της αυτοκτονίας χωρίς κατανόηση, γι' αυτόν που βρίσκεται σε κίνδυνο, δεν είναι δυνατό να υπάρξει δρόμος για την προσφορά βοήθειας.

Βάση για μια αποτελεσματική βοήθεια αποτελεί χωρίς αμφιβολία η προσωπική ποιμαντική μέριμνα. Μόνο όποιος είναι πρόθυμος να κατανοήσει εν αγάπη την ιδιαίτερη περίπτωση, μόνο όποιος μένει ανεπηρέαστος από δισταγμούς και προκαταλήψεις, όποιος στο πρόσωπο του νέου βλέπει τον συναθλητή, που έχει ίσα δικαιώματα, και του φέρεται ανάλογα, εκείνος μόνο έχει πιθανότητες να τον πλησιάσει αρκετά, ώστε να είναι αποτελεσματική η παρουσία του. Σωστά έχει πει ο Πώλ Βαλερύ, ότι για τον αυτόχειρα ο οποιοσδήποτε άλλος είναι ένας άπών' για να μπορέσει αυτός που κινδυνεύει να αντιληφθεί αυτόν τον άλλο ως πραγματικά παρόντα, χρειάζεται μια συμμετοχή στενά προσωπική και χωρίς όρους. Βέβαια είναι δυνατό ακριβώς κατά την πρόληψη μιας αυτοκτονίας το κίνητρο της ποιμαντικής μέριμνας να είναι η σκέψη πως να παρεμποδισθεί μια άμαρτία. Έν τούτοις δεν χωρεί αμφιβολία, ότι για να γίνει κάποιος αποδεκτός από τον υποψήφιο αυτόχειρα, η παραπάνω πρόθεση δεν εί-

να αρκετή. Μόνο όταν ο νέος συνειδητοποιήσει το γνήσιο ανθρώπινο ενδιαφέρον, την «μέθεξη» και συμμετοχή, θα μπορέσει να υπάρξει επίδραση και θετικό παράδειγμα.

Πολλά γνωρίζουμε για την κακή επίρροή που το στενό περιβάλλον μπορεί να ασκήσει στη δημιουργία της τάσεως προς αυτοκτονία. Νέοι, που ρέπουν προς την αυτοχειρία, προέρχονται από οικογένειες όπου οι γονείς απειλούν συχνά με την αυτοκτονία, και που κάποτε - κάποτε φθάνουν και στην πράξη αυτή. Δεν πρέπει να άπορει κανείς, όταν ένα τέτοιο «κλίμα αυτοχειρικής διαθέσεως» συνεπάγεται αυξημένο τον κίνδυνο αυτοκτονίας. Έδώ λοιπόν η όρθη στάση του ιερέως μπροστά στο πρόβλημα της αυτοχειρίας έχει ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα. Το θέμα δεν είναι να επαινέσει ή να αναθεματίσει, αλλά να λάβει μια όρθη, αντικειμενική, θα λέγαμε καλύτερα, ανθρώπινη στάση. Να δείξει, δηλαδή, κατανόηση στον άλλο, να είναι μια παρουσία, να μην τον αφήσει μόνο, να του προσφέρει τη δυνατότητα για διάλογο, να προσπαθήσει όσο γίνεται να του δώσει ένα παράδειγμα με την ίδια του τη συμπεριφορά, που δεν θα είναι άφορη γι'ά νέα διάψευση προσδοκιών. Η ιδέα ότι η εκ μέρους της Έκκλησίας καταδίκη της αυτοκτονίας θα ήταν δυνατό να επιδράσει αποτελεσματικά στην πρόληψη της αυτοκτονίας αποδείχθηκε εσφαλμένη. Όμως, χωρίς αμφιβολία, το αποτελεσματικότερο όπλο, που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο Χριστιανισμός στον αγώνα κατά της αυτοκτονίας, εξακολουθεί να υπάρχει, κι αυτό είναι η άσκηση της προς τον πλησίον αγάπης.

Μια τελευταία φράση που αφορά στη σχέση προς το Θεό εκείνου που έχει τάση προς αυτοκτονία. Συνεχώς διαπιστώνουμε ότι, στα πλαίσια της άτυχους εξελίξεως, ή ποία οδηγεί στη δημιουργία του προαυτοχειρικού

συνδρόμου και τελικά στην ίδια την αυτοχειρία, οι σχέσεις με τον Θεό μεταβάλλονται αρνητικά. Συχνά χάνεται κάθε ψυχική διάθεση επικοινωνίας με το Θεό· επίσης συχνά, σε μια μοιραία προβολή ιδεών με την επιθυμία να θρεθεί ένας αποδιοπομπαίος τράγος, θεωρείται ο Θεός υπεύθυνος για την προσωπική δυστυχία. Έτσι παραμένει η τραγική πραγματικότητα, ότι μια τέτοια, αλλοιωμένη συναισθηματική σχέση με το Θεό αποδεικνύεται στην κρίσιμη εκείνη στιγμή ανίσχυρη να εμποδίσει την αυτοκτονία. Γι' αυτό το λόγο, σοβαρό καθήκον του πνευματικού ποιμένου, στον αγώνα για να καταπολεμήσει την προαυτοκτονική κατάσταση, είναι να προσπαθήσει να ξαναζωντανέψει τον διάλογο του πάσχοντος με τον Θεό και να εισαγάγει νέες θετικές αντιδράσεις του συναισθηματικού του κόσμου. Αυτό μπορεί να κατορθωθεί μόνο αν ο ιερέας, σ' αυτήν ακριβώς την ώρα, συνειδητοποιήσει το γεγονός ότι εδώ ενεργεί ως αντιπρόσωπος, ως διάυλος (φερέφωνο) του λόγου του Θεού. Με θεωρητικές εξηγήσεις, με προτροπές και νουθεσίες, εκκλήσεις στη θέληση κ.λπ. δεν πρόκειται να επιτευχθεί τίποτα απολύτως. Αυτό που φέρνει μίαν αλλαγή είναι το παράδειγμα του ιερέως, ή υγιής του πίστη: Αναγνώριση καθήκοντος, που θέτει συχνά πάνω στους ώμους του ιερέως μια αβάστακτη σχεδόν εθύνη, και που τον υποχρεώνει σε μια αυτογνωσία ιδιαίτερα προσεγμένη και σε συνεχή αυτοπαρατήρηση, σε ένα αγώνα για την ίδια του την ψυχική υγεία σαν προϋπόθεση για την επιρροή του στους άλλους. Κι αυτά με πλήρη επίγνωση του γεγονότος, ότι ο ίδιος σε ό,τι εξαρτάται απ' τον εαυτό του είναι —όπως και ο κάθε άνθρωπος— πολύ αδύνατος και ότι και στο θέμα αυτό εγκαταλείπεται στη χάρη του Θεού. Μια τέτοια στάση μπορεί να συμβάλει ακόμα

και σε αυτό, να άρει, δηλαδή, προχωρώντας βήμα προς βήμα, την αποξένωση που έχει έλθει ανάμεσα στους νέους και την Εκκλησία και που δυστυχώς αποτελεί ένα χαρακτηριστικό της εποχής μας.

